

ною закономірністю внаслідок економічного, соціального, науково-технічного прогресу суспільства.

Не враховувати цю закономірність значить свідомо допускати низьку якість і результативність діяльності по боротьбі зі злочинністю. Саме розвиток науки й техніки постійно розширює можливості слідчого пізнання і дозволяє сьогодні з'ясувати на основі використання різноманітних слідів і об'єктів такі питання, які ще вчора були нерозв'язними [6].

При цьому важливого значення набуває творча ініціатива експерта з одночасним використанням у повному обсязі його спеціальних знань, які повинні постійно вдосконалюватися.

Література

1. УПК України: (Науч.-практ. комент.). — Х.: Одиссей, 2005.
2. О судебной экспертизе: Закон Украины от 25 февраля 1994 г. // Голос Украины. — 1994. — 21 апр.; ... с изменениями от 9 октября 2004 г. // Голос Украины. — 2004. — 14 окт.
3. Тактика використання спеціальних знань у формі судової експертизи у процесі розслідування і розкриття злочинів / За заг. ред. В. О. Комахи. — Чернівці, 2004.
4. Шульга П. П. К исследованию механизма линейно-динамических следов в трасологической идентификационной экспертизе // Криминалистика и судебная экспертиза: Сборник. — К., 1970. — Вып. 7. — С. 204–208.
5. Шульга П. П. Классификация признаков следов-трасс в трасологической идентификационной экспертизе // Криминалистика и судебная экспертиза: Сборник. — К., 1972. — Вып. 9. — С. 297–301.
6. Бахин В. П. Совершенствование научно-технического потенциала расследования преступлений. Технические средства и системы в предупреждении и раскрытии преступлений. — К., 1993. — С. 89–93.

УДК 343.985:343.37

Л. І. Аркуша

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Так що ж таке «брудні гроші» і як їх відмивають? Термін «відмивання грошей» (money laundering — букв. «прання») уперше був використаний в 1980-ті роки в США стосовно до доходів від наркобізнесу та позначають процес перетворення нелегальних капіталів у легальні. Відтоді діапазон діянь, що є джерелом походження «брудних грошей», значно розширився: розкрадання, шахрайство, незаконна торгівля зброєю, несплата податків у великих і особливо великих розмірах, залучення в заняття проституцією й т. ін. [3].

За Страсбурзькою конвенцією й рекомендаціями Спеціальної фінансової комісії з проблем відмивання коштів і майна — це процес, у ході якого кошти, отримані в результаті незаконної діяльності, містяться, переводяться або іншим способом пропускаються через фінансово-кредитну систему (банки, інші фінансові інститути) або на них (замість них) здобувається інше майно, або вони

іншим чином використовуються в економічній діяльності та в результаті вертаються до власника в іншому «відтвореному» вигляді для створення видимості законності отриманих доходів, приховання особи, що ініціювала дані дії й одержала доходи, а також протизаконності джерел цих коштів [2, 11–32].

Тепер, що стосується самого процесу легалізації, тобто відмивання. Моделі, механізми та схеми цього цікавого дійства численні, різноманітні й мобільні. Їх витонченості позаздрив би сам Макіавеллі. Арсенал «схем» несумлінних ділків постійно поповнюється.

У процесі відмивання грошей можна виділити три основних моменти:

1. Розміщення (placement) — фізичне розміщення наявних коштів у традиційних фінансових установах (банки, кредитні союзи, пенсійні фонди й т. д.), нетрадиційних фінансових установах (валютні біржі, брокери цінних паперів і дорогоцінних металів, казино, організації, що надають телеграфні й поштові послуги та ін.), а також в установах, пов'язаних з індустрією розваг, автомобільним бізнесом і роздрібною торгівлею, або повністю розташований за межами країни.

Забігаючи вперед, хочу підкреслити, що етап розміщення готівки є самою слабкою ланкою в процесі відмивання грошей. Незаконно отримані капітали легше всього можуть бути виявлені саме на цьому етапі. От чому законодавства багатьох країн, у тому числі й Указ Президента, про який піде мова пізніше, приділяють величезне значення первинному контролю за рухом грошових коштів.

2. Розшарування (layering) — відрив незаконних доходів від їх джерел шляхом складного ланцюга фінансових операцій, спрямованих на маскуванню перевіряемого сліду цих доходів.

Після того як незаконні доходи успішно розміщені у фінансових установах, вони перетворюються в такі грошові інструменти, як дорожні чеки, грошові перекази, облігації, акції. Це полегшує вивіз незаконних доходів із країни. При цьому найбільш важливим методом розшарування є електронне переведення фондів. Він надає злочинцям такі переваги, як швидкість, відстань, мінімально перевіряємий слід і висока анонімність за умов величезного загального щоденного обсягу грошових переказів.

3. Інтеграція — стадія процесу легалізації, безпосередньо спрямована на подання видимості законності злочинно нажитим прибуткам.

Відмиті гроші переміщують назад в економіку. Вони входять у банківську систему під виглядом чесно зароблених доходів. Як приклад можна навести угоди із завищенням ціни. Поширені вони в біржовому обороті, в операціях із творами мистецтва, на аукціонах. Речі, вартість яких можна визначити тільки умовно, оціночно, продаються за дуже високою ціною. В результаті створюється високий реальний дохід. Ще один приклад: трансферпрайсинг. Розповсюджений в експортно-імпорتنих операціях. Складаються два договори: реальний і фіктивний (із завищеною сумою угоди). За фіктивним договором гроші переводяться фірмі-посередникові, як правило, зареєстрованій в офшорній зоні. Різниця між реальною й фіктивною ціною залишається на рахунку цієї фірми як дохід [1].

Як видно, у центрі схем по незаконному перекачуванню коштів перебувають банки. Скажімо, одна з таких схем ґрунтується на використанні рахунків, відкритих на підставних осіб або від імені осіб або організацій, що діють із доручення інших одержувачів прибутку. Остання категорія включає цілий клас агентів по відмиванню грошей. Це й посередники, і юристи, і фахівці з фінансової звітності. Сюди ж входить компанія прикриття.

У всіх випадках рахунки використовуються для того, щоб спростити переказ нелегальних коштів за кордон. Часто в таких схемах фінансові операції спеціально нашаровуються, використовується велика кількість рахунків. Якщо доходить до розгляду, виявляється, що сторони, які проводять операцію, тісно пов'язані між собою або взагалі це одна й та сама особа. Якщо власником рахунку є підприємство, то воно нерідко зареєстроване на досить обмежений строк.

Візьмемо знов-таки для прикладу сферу імпортно-експортних операцій. Тут ми зіштовхуємося з неповерненням валютного виторгу під приводом форс-мажорних обставин: у контракті заздалегідь обговорюються досить серйозні штрафні санкції, припустимо, за односторонню затримку вантажу. Природно, «пригальмувати» вантаж на день-другий десь у порту не проблема, а «штрафні» кошти потім осідають на закордонних рахунках. Використовується також завищення реальної вартості або обсягу товару, очікуваного до поставки в Україну, експорт однієї продукції під видом іншої і т. ін.

Величезні суми осідають у західних банках у результаті махінацій при експорті сировини, що поставляють за кордон за свідомо заниженими цінами. Різниця йде прямо в кишеню спритним підприємцям. У результаті держава не одержує податків, а гроші працюють на економіку чужої країни.

Бурхливий розвиток нових інформаційних технологій і впровадження комп'ютерної техніки в усі сфери діяльності суспільства збільшує кількість випадків використання цих технологій для досягнення злочинних цілей.

У прогнозі розвитку криміногенної обстановки в Україні, розробленому Комітетом з боротьби з організованою злочинністю й корупцією, звертається увага на подальше поширення злочинів, вчинених з використанням інформаційних технологій. Звертається особлива увага на комп'ютерні злочини і розкрадання коштів з використанням послуг «конвертаційних» центрів.

Організаторами конвертаційних центрів виступають досвідчені фахівці у сфері економічних і фінансових відносин, які мають корумповані зв'язки з посадовими особами банківських установ, органів влади та керування, а також з організаторами злочинних угруповань. Останні, у свою чергу, не тільки користуються їх послугами для відмивання добутих злочинним шляхом коштів, а й самі беруть безпосередню участь у здійсненні такої діяльності. Тому фіктивне підприємництво, пов'язане з незаконною конвертацією коштів, носить яскраво виражений організований характер, що підтверджується наявністю таких ознак: створенням злочинної групи (фактично — співтовариства) на постійній основі; ретельною підготовкою й плануванням злочинів з урахуванням розподілу ролей кожного учасника групи та дотриманням «ієрархії»; наявністю постійних корумпованих зв'язків; дотриманням вимог конспірації.

Практика показує, що одним із самих розповсюджених на території України способів легалізації доходів, здобутих злочинним шляхом з використанням «конвертаційних» центрів, є операції по переказу безготівкових коштів у готівку (гривня й валюта) без залучення рахунків в іноземних банках (внутрішній транзит). Схема внутрішнього транзиту така: клієнт — резидент України має можливість придбати неврахований товар (викрадена продукція, контрабандний товар і т. п.).

Власник цього товару бажає одержати за нього оплату наявними коштами (гривнями, валютою). Для легалізації неврахованого товару подальшими торговельними операціями з ним клієнтові необхідні документи прикриття, які б дозволили легалізувати або показати легальне надходження товару, тобто клієнтові потрібні документи прикриття і наявні кошти. Для цього клієнт зв'язується по телефону з диспетчером «конвертаційного» центру, від якого одержує інформацію про реквізити фіктивної фірми, на рахунок якої необхідно перелічити безготівкові кошти. Він входить в угоду з диспетчером про комісійні відсотки за проведення трансферту й строки виконання замовлення. Клієнт перераховує кошти зі свого банківського рахунку на рахунок фіктивної фірми, повідомляє про здійснену операцію диспетчерові, а також указує суму перерахованих коштів, номер платіжного доручення, дату платежу, готові документи прикриття під перераховані кошти. Диспетчер конвертаційного центру повідомляє операціоністу центру керування фіктивними фірмами про намір клієнта здійснити перерахування коштів на рахунок фіктивної фірми. Після перерахування вказує операціоністу номер платіжного доручення, суму й дату перерахування. Операціоніст через систему «банк — клієнт» перевіряє факт надходження коштів клієнта на рахунок фіктивної фірми, готує документи для легального зняття необхідної суми з поточного рахунку фіктивної фірми за допомогою чекової книжки. Передає документи кур'єрові. Кур'єр через банк, де відкритий рахунок фіктивної фірми, одержує в касі готівку. За власним бажанням клієнта проводяться операції по обміну гривні в іншу валюту (через обмінні пункти — офіційно), а доставляються наявні кошти в центр роботи із клієнтами, про що повідомляється диспетчерові. Диспетчер зв'язується із клієнтом і призначає час прийому. Клієнт приходить у центр роботи із клієнтами, де дістає наявні кошти в касира. Далі клієнт направляється до оформителя документів, що підроблює на представлених клієнтом документах підписи директора фіктивної фірми й ставить печатки (тобто клієнт одержує документи прикриття під перераховані кошти). Подібних транзакцій на одну фіктивну фірму проводиться до 150 на добу. Строк існування фіктивної фірми 10–30 діб. Обіг проведеної операції становить біля 10–15 млн грн. Після чого рахунок фіктивної фірми закривається під будь-яким приводом. Процедура закриття фіктивної фірми в офіційному порядку не проводиться.

У результаті злочинної діяльності «конвертаційних» центрів економічним інтересам України заподіюється істотний збиток як у вигляді ненадходження податків і інших обов'язкових платежів, оскільки дані про фінансово-господарську діяльність «лжепідприємств» у податковій адміністрації їх засновни-

ками взагалі не надаються, так і у вигляді прямого відтоку грошових ресурсів за кордон України.

Література

1. Логинов Е. Л. Отмывание денег через Интернет-технологии: Методы использования электронных финансовых технологий для легализации криминальных доходов и уклонения от уплаты налогов. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005.
2. Протидія злочинам, що пов'язані з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом. — К.: КІПТ, 2006.
3. Якимов О. Ю. Легализация (отмывание) доходов, приобретенных преступным путем: уголовно-правовые и уголовно-политические проблемы / Под ред. П. А. Лопашенко. — С.Пб.: Юрид. центр Пресс, 2005.

УДК 343.919-057.36

В. М. Плахотіна

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ СПІВРОБІТНИКАМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Злочинність співробітників органів внутрішніх справ перебуває зараз у центрі уваги політиків і широкої громадськості. Стан і рівень законності в правозастосовній діяльності співробітників органів внутрішніх справ служать своєрідним барометром мікроклімату в органах внутрішніх справ і відображають ступінь довіри населення до результатів їх діяльності.

Суспільство сподівається бачити в рядах правозахисників лише чесних людей, здатних і готових уберегти їх від криміналізації. Проте злочинні посягання співробітників органів внутрішніх справ в останні роки починають щорічно прогресувати [7, 50].

Обґрунтовуючи необхідність цілеспрямованого вивчення злочинів, учинених співробітниками органів внутрішніх справ, варто акцентувати увагу на змістовній стороні даного поняття. У цьому плані необхідно виділити істотні ознаки подібного різновиду злочинів.

Для з'ясування проблеми, пов'язаної з віднесенням кримінально караних діянь до категорії злочинів, учинених співробітниками органів внутрішніх справ, важливим є розгляд таких питань:

- визначення специфічних особливостей співробітників органів внутрішніх справ, які дозволяють відрізнити їх від інших осіб, що перебувають на службі в органах внутрішніх справ;
- установлення зв'язку між злочинною поведінкою співробітника органів внутрішніх справ і характером їх службових повноважень;
- визначення сфер протиправної діяльності співробітників органів внутрішніх справ, обумовлених службовими повноваженнями й займаним посадовим становищем;